

J. Aalbers, *De Republiek en de vrede van Europa. De buitenlandse politiek van de Republiek der Verenigde Nederlanden na de vrede van Utrecht (1713), voornamelijk gedurende de jaren 1720-1733, I, Achtergronden en algemene aspecten* (Historische Studies uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, XXXIX; Groningen: Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, 1980, xi + 441 blz., f65,-, ISBN 90 6243 015 5).

Als het de functie van een handboek mede is lacunes op het terrein der geschiedschrijving te signaleren, dan hebben de auteurs van deel IX van de NAGN (1980) er terecht op gewezen dat de geschiedenis van de buitenlandse politiek gedurende de decennia na 1713 nog geschreven moest worden. Op de valreep kon het hier aan te kondigen werk nog in de literatuurlijst van de NAGN worden opgenomen. Deze Utrechtse dissertatie is opgezet als een tweedelige studie. Ook al heeft het zijn bezwaren zich een oordeel te vormen over een niet- voltooid werk, deze studie heeft zoveel karakter en importantie, dat we enige onzekerheid over het vervolgdeel dat over het beleid zelf zal gaan, voor lief mogen nemen.

In vijf kloeke hoofdstukken heeft de auteur zijn materie ondergebracht. De eerste twee hebben een preliminair karakter. Ze behandelen niet alleen de periode 1713 tot 1720, maar tevens de algemene trekken van het hele tijdsbestek tot het uitbreken van de Poolse successie-oorlog. De auteur schetst met vaste hand de hoofdtekken: het particularisme van de kleine provincies tegenover Holland, dat de uniegedachte nog het meest praktische vorm gaf door het Uniekantoor herhaaldelijk financieel bij te springen, en de problemen met het belastingstelsel (sluikerij, lakse toepassing van algemene voorschriften door stedelijke magistraten). Dit alles in het kader van de uiterst moeilijke toestand der overheidsfinanciën. Niet ten onrechte concludeert Aalbers naar aanleiding van het mislukken van pogingen tot 'redres' in 1721: 'Zo was de Staat arm ondanks de grote particuliere kapitaalrijkdom'. In het tweede hoofdstuk zet de auteur de twee strategieën uiteen die men ten aanzien van de buitenlandse politiek kon volgen. Enerzijds een onthoudingspolitiek ingegeven door het feit dat men zich realiseerde dat de Republiek niet meer dan een bijrol speelde, en opgelegd door de financiële noodzaak een welvaartspolitiek te voeren. En anderzijds een zekerheidspolitiek die het accent legde op de actieve verzekering van de vrede tegen de territoriale aspiraties die monarchen nu eenmaal koesterden. Ter handhaving van het evenwicht in de machtsbalans en ter verzekering van de vrede, in het bijzonder na het beëindigen van de Noordse Oorlog (1721), wilde men complementaire, defensieve allianties aangaan, zonder blokvorming te veroorzaken. Hoe realiteit en ideaal met elkaar botsten bleek al in 1725 toen de keizer en het Spaanse hof elkaar vonden.

De uitwerking van deze algemene aspecten geschiedt in de drie volgende hoofdstukken. Het derde kapittel toont in finesse hoe het nodige 'redres' der financiën werd geblokkeerd door de strijdigheid van belangen - met name van de Hollandse steden - en het vereiste van eenparigheid van stemmen. Op zichzelf is dit geen novum. Wel is nieuw de gedetailleerde wijze waarop de auteur de praktische problemen en hun oplossing laat zien - bijvoorbeeld aan de hand van de discussies over het ambtgeld. Daardoor is het mogelijk nuanceren in het bekende beeld aan te brengen. Interessant is bijvoorbeeld de analyse van het tijdelijke bondgenootschap van de kleine Hollandse steden onder leiding van A. van Hoey met Dordrecht en Haarlem, gericht tegen de invloed van Amsterdam. Aalbers komt op grond daarvan tot een relativering van de teneur van Porta's werk *Joan en Gerrit Corver* (1975) betreffende de overgrote invloed van Amsterdam. Aalbers toont hier duidelijk de grenzen van (92 en 181; op 126 merkt toch ook onze auteur de grote macht van die stad aan als 'de meer normale toestand'). Aalbers nuanceert, terecht lijkt me, het beeld dat van

Van Slingelandt is overgenomen als zou redres er middels constitutionele hervormingen hebben moeten komen. De auteur heeft aangetoond dat de financiële problematiek aan de basis lag van de desintegratieverschijnselen die zich na 1713 tussen de provincies onderling en binnen de gewesten zelf voordeden (99). Van fundamentele veranderingen wilde men inderdaad niet weten: 'T is een republicq van persuasie' merkten Amsterdamse gedeputeerden in 1731 op (117). Het is goed een dergelijke 'in nuce' democratische tendentie in gedachten te houden bij de overweging van de patriotse kritiek op het staatsbestel van de jaren tachtig, toen men Van Slingelandts *Staatkundige Geschriften* publiceerde.

In het vierde en vijfde hoofdstuk worden de bij het buitenlandse beleid betrokken instellingen en personen belicht: Het laatste kapittel over de staats gezanten is bijzonder instructief, vooral nu we sinds 1976 over het *Repertorium* van O. Schutte beschikken. Op min of meer systematische wijze - overlappingsen zijn soms onvermijdelijk - behandelt Aalbers: de ceremoniële aspecten, het probleem van de secretesse (de vonnissen uit 1729 tegen de griffieklerken zijn ook gesignaleerd in *Holland*, VIII (1976) 131) en vooral de bemanning en wijze van delibereren van de commissie voor de buitenlandse zaken - in combinatie natuurlijk met de griffier en de Hollandse raadpensionaris. Zijn analyse brengt Aalbers tot de opmerking dat de invloed van de adel zeker niet onbelangrijk is geweest (173). Deze stelling wordt nog verstevigd in de paragraaf over de gedeputeerden van andere gewesten (210). Bij de bespreking van de verdere 'ministers' heb ik slechts de verwijzing gemist naar het belangrijke artikel van O. Vries over de Noordnederlandse ambtenaar in de tijd van het ancien régime in het *TvG*, XC (1977) 333.

In dit degelijke eerste deel heeft de auteur ongetwijfeld de juistheid aangetoond van zijn stelling dat de vredesdoelstelling, ondanks trage besluitvorming en gebrek aan secretesse, toch tot een interessante variant van de raison d'état-politiek heeft geleid (299). Het boek, gebaseerd op breed en diepgaand en steeds verantwoord archiefonderzoek, biedt meer dan 'alleen maar' preliminair voor een geschiedenis van het buitenlandse beleid. Het bergt, in al zijn functionaliteit, tevens een schat van gegevens die ons inzicht in de behandelde periode helpen verdiepen. Vele 'dix-huitièmistes' zullen er profijt van trekken. Niet alleen wensen wij spoedige verschijning van het tweede deel, maar ook mogen wij de hoop uitspreken dat de auteur zich eens zal zetten aan het schrijven van een nieuwe geschiedenis van de buitenlandse politiek in de gehele periode van de Republiek.

A.H. Huussenjr.

Th. Laurentius, J.W. Niemeijer, G. Ploos van Amstel, *Cornelis Ploos van Amstel, 1726-1798, kunstverzamelaar en prentuitgever* (Assen: Van Gorcum, 1980, 392 blz., f135,-, ISBN 90 232 1736 5) en G. Ploos van Amstel, *Portret van een koopman en uitvinder, Cornelis Ploos van Amstel, maatschappelijk, cultureel en familieleven van een achttiende-eeuwer* (Assen: Van Gorcum, 1980, 204 blz., f62,50, ISBN90 232 1756 X).

Onder de belangrijke Amsterdamse kunstverzamelaars uit de tweede helft van de achttiende eeuw neemt Cornelis Ploos van Amstel door zijn veelzijdige persoonlijkheid en zijn actieve rol in het culturele leven een bijzondere plaats in. Ploos van Amstels activiteiten worden in twee uitgaven, een collectieve studie en een biografie door een naamgenoot, uitvoerig belicht.

In het eerste boek ligt het accent op Ploos van Amstels culturele activiteiten: zijn prentdrukkerij, zijn niet onverdienstelijke kunstenaarsoeuvr, zijn artistieke en intellectuele vriendschappen en, vooral, zijn collectie en de beroemde, geraffineerde reproducties die hij naar tekeningen en aquarellen maakte. Voor de verzameling vormen de veilingcatalogi